

Економічні аспекти розвитку підприємств машинобудування України в сучасних ринкових умовах

У наш час машинобудування служить основою економіки будь-якої країни і грає вирішальну роль у створенні матеріально-технічної бази господарства. В сучасних умовах йому належить винятково важлива роль у прискоренні науково-технічного прогресу. Випускаючи засоби виробництва для різних галузей народного господарства, машинобудування забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва. У статті виявлено та проаналізовано проблеми сталого розвитку машинобудівних підприємств України за економічними ознаками в сучасних ринкових умовах та визначено шляхи подальшого перспективного розвитку підприємств машинобудування.

Ключові слова: машинобудування, промисловість, підприємства машинобудування, виробництво, темпи розвитку, економічний розвиток, промислові регіони України.

В наше время машиностроение служит основой экономики любой страны и играет решающую роль в создании материально-технической базы хозяйства. В современных условиях ему принадлежит исключительно важная роль в ускорении научно-технического прогресса. Выпускаемая средства производства для различных отраслей народного хозяйства, машиностроение обеспечивает комплексную механизацию и автоматизацию производства. В статье выявлены и проанализированы проблемы устойчивого развития машиностроительных предприятий Украины по экономическим признакам в современных рыночных условиях и определены пути дальнейшего перспективного развития предприятий машиностроения.

Ключевые слова: машиностроение, промышленность, предприятия машиностроения, производство, темпы развития, экономическое развитие, промышленные регионы Украины.

Nowadays mechanical engineering is the basis of any economy, and plays a crucial role in creating the material and technical base of the economy. In modern conditions, he owns an extremely important role in accelerating scientific and technological progress. Releasing the means of production for various industries, mechanical engineering provides comprehensive mechanization and automation of production. The paper identified and analyzed the problems of sustainable development of machine-building enterprises of Ukraine on economic characteristics in the current market conditions, and identify ways to further long-term development of mechanical engineering.

Keywords: engineering, industry, machine building, production, growth rates, economic development, industrial regions of Ukraine.

Постановка проблеми. Аналіз сталого розвитку економіки України в сучасних ринкових умовах засвідчив актуальність проблематики забезпечення сталого розвитку підприємств машинобудівного комплексу, що становить основу високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вивченню проблематики формування та реалізації потенціалу машинобудівних підприємств України загалом присвячена значна кількість досліджень вітчизняних і закордонних науковців та практиків. Серед них: С.М. Савченко, М.В. Микитюк, М.І. Войтова, О.І. Сімчера, Л.І. Федулова, Ю.М. Барташевська, М. Дрзенік Хануз, К. Куяс та інші.

Метою статті є проаналізувати сучасні аспекти економічного розвитку машинобудівних підприємств шляхом вирішення таких завдань:

- здійснити аналіз тенденцій розвитку машинобудівних підприємств в Україні;
- виявити та проаналізувати проблеми економічного розвитку підприємств машинобудівного комплексу;
- визначити фактори, що заважають сталому розвитку машинобудівних підприємств, їхній зміст та характер впливу, а також заходи, що сприятимуть подальшій перспективі розвитку галузі машинобудування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зниження світових цін на метали на фоні низького зовнішнього попиту за очікуваної позиції суб'єктів господарювання щодо інвестицій призвело до зниження реального ВВП у четвертому кварталі 2012 року.

Стримуючий вплив факторів як з боку попиту, так і пропозиції втримав індекс споживчих цін на практично стабільному рівні (зміна ІСЦ за рік становила $-0,2\%$). В умовах проведення парламентських виборів політика НБУ спрямовувалася на недопущення розбалансування валютного ринку, фіскальна політика була дещо пом'якшена. Збільшення дефіциту платіжного балансу викликано збереженням значного дефіциту поточного рахунку та зменшенням припливу капіталу за фінансовим рахунком [1, с. 3].

Збереження несприятливої економічної ситуації в країнах – основних торговельних партнерах України спричинило негативну динаміку виробництва експортноорієнтований

промислових галузей. Так, у четвертому кварталі 2012 року зменшилося падіння обсягів виробництва металургії (на 7,7% у річному вимірі та 5,2% у цілому за 2012 рік) та машинобудування (11,9% та 6% відповідно).

Саме ці галузі мали найбільший негативний вплив на зміну промислового виробництва, обсяги якого скоротилися на 5,2% у четвертому кварталі та на 1,8% за рік [1, с. 4].

Обсяги промислового виробництва за підсумками 2012 року зменшилися по Україні на 1,8%, тоді як у 2011 році – зросли на 7,6%. У територіальному розрізі зменшення виробництва спостерігалось в 16 регіонах (від 0,5% у Миколаївській області до 13,2% у Чернівецькій), з яких у 13 – падіння виробництва набуло місце лише у звітному році, а в Одеській, Чернігівській та Чернівецькій областях виробництво зменшується другий рік поспіль.

Серед регіонів, що допустили зменшення промислового виробництва, крім Чернівецької області високі темпи падіння мали місце у Луганській, Волинській, Донецькій, Черкаській областях.

У Чернівецькій області скорочення виробництва у машинобудуванні спричинено зменшенням виробництва машин та устаткування на 27,1%, транспортних засобів та устаткування – на 34,7%, електричного, електронного та оптичного устаткування – на 0,4%. Зокрема, зменшено виробництво машин та устаткування спеціального призначення ТОВ «Машзавод», що зумовлено виконанням портфелю замовлень у 2012 році (повний пакет замовлень на 2013 рік сформований), приладів охоронної та пожежної сигналізації на ПП «Артон», ПП «Артар», ТДВ «СКБ «Електронмаш» (у зв'язку зі зменшенням попиту країн – партнерів з ЄС).

У Донецькій області спад виробництва становив 5,4% (у 2011 році – зростання на 13,6%) і зумовлений зменшенням обсягів виробництва у провідних видах промислового комплексу області, а саме: у металургії – на 15,0% (у 2011 році – зростання на 11,1%), машинобудуванні – на 3,5% (у 2011 році – зростання на 15,5%), виробництві електроенергії, газу, води – на 0,1% (у 2011 році – зростання на 8,2%), виробництві коксу, продуктів нафтопереробки – на 9,5% (у 2011 році – зростання на 11,9%). На ці галузі припадає 75,7% реалізованої промислової продукції області. У структурі виробництва машинобудівної галузі області переважає продукція для вугільної та металургійної галузей промисловості. У зв'язку з тим що у 2012 році через несприятливу кон'юнктуру зовнішнього ринку погіршився фінансовий стан зазначених підприємств та зменшилися обсяги їхніх замовлень, обсяг виробництва машинобудівної галузі знизився. Скоротилося виробництво конвеєрів для підземних робіт на 42,2%, сталеплавильного обладнання – на 38,4%, валків для прокатних станів – на 33,2%, вагонів вантажних – на 17,6%. Також негативно вплинуло на галузь скорочення програм технічного переоснащення з одночасним проведенням активної політики підтримки власного виробника в країнах СНД, Європи.

У Черкаській області виробництво промислової продукції зменшилося на 5,1% (у 2011 році – зростання на 3,4%). Негативну динаміку спричинило падіння виробництва у провідних галузях промисловості області: харчовій – на 3,4% (у 2011 році – на 0,9%), хімічній – на 8,6% (у 2011 році – зростання на 6,8%) та машинобудуванні – на 16,7% (у 2011 році – зростання на 3,9%), на які припадає 78,8% реалізованої промислової продукції області [2].

У Запорізькій області за 2012 рік у порівнянні з відповідним періодом 2011 року обсяги промислової продукції зменшилися на 3,2% (індекс промислової продукції – 96,8).

За 2012 рік у порівнянні з відповідним періодом 2011 року обсяги промислового виробництва в машинобудуванні по Запорізькій області зменшилися на 3,5%, на підприємствах машинобудування за 2012 рік у порівнянні з відповідним періодом 2011 року збільшено виробництво апаратури електричної високовольтної на 6,0%; пристроїв керування електричних комплектних низьковольтних – на 43,0%, проте зменшено виробництво трансформаторів електричних – на 2,4%; апаратури електричної низьковольтної – на 11,5%; реакторів електричних, котушок індуктивності та перетворювачів статичних електричних – на 25,8%; автомобілів вантажних – на 20,8%; автомобілів легкових – на 31,1% [3].

Промислове виробництво на підприємствах галузі за січень–квітень 2013 року порівняно з січнем–квітнем 2012 року скоротилося на 13,1%. Зменшено обсяги у виробництві електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільної та контрольної апаратури – на 45,6%, залізничних локомотивів і рухомого складу – на 32,9%, автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів – на 14,9%, машин та устаткування для металургії – на 18,6%, виробництві машин та устаткування для сільського та лісового господарства – на 11,3%, для добувної промисловості й будівництва – на 7,8%. Разом із цим спостерігалось зростання обсягів у виробництві машин і устаткування загального призначення на 9,7% [4].

У нашій країні є великі підприємства і компанії, які починають конкурентоспроможну продукцію на світовий ринок, реалізують виразну стратегію міжнародної експансії, досить активно модернізують виробничі потужності і впроваджують управлінські інновації з використанням світового досвіду. Це, наприклад, групи СКМ і «Інтерпайп», виробники турбін, авіадвигунів, трансформаторів, залізничних вагонів, кабельної продукції [5].

Основу економіки країни становлять промислово розвинені регіони – Донбас (Луганська і Донецька області), Харків, Львів, Одеса, Запорізька та Дніпропетровська області, а також українська столиця – місто Київ. Донецька область представлена в основному підприємствами вугільної і металургійної промисловості, Луганська – підприємствами з видобутку кам'яного вугілля, нафтообробки, машинобудівними заводами. Харківська область – це машинобудування і металообробка, промислове виробництво будівельних матері-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

алів. Придніпровські промислові регіони – Запорізька та Дніпропетровська області – представлені в економіці країни чорною і кольоровою металургією, машинобудуванням, металообробкою. Для Дніпропетровської області провідним напрямом є важке машинобудування і видобуток руд.

Сучасний етап економічного розвитку підприємств характеризується великою кількістю різного роду тенденцій, серед яких домінують процеси, сформовані під впливом світової фінансової кризи 2008–2009 років. Зокрема, відбулося скорочення обсягів господарських операцій та грошового потоку, які є основним джерелом формування фондів інвестування та відновлення виробничих потужностей. Як наслідок, підприємства стикаються з труднощами фінансування поточної діяльності та неспроможні виконувати операції, необхідні для функціонування такого роду структур. Особливу увагу заслуговують проблеми фінансування машинобудівних підприємств, в яких на відміну від орієнтованих на споживчі ринки виробничий цикл триваліший за термінами і вимагає більших обсягів інвестицій та фінансування.

Галузева структура машинобудування України, незважаючи на системну структурну кризу, залишається достатньо різноманітною. Найбільш розвинуті його ланки – важке машинобудування, верстатобудування, приладобудування, радіотехнічне, транспортне, сільськогосподарське та електротехнічне виробництво [6, с. 75–79].

Важливий внесок в економіку країни робить машинобудівна галузь, представлена в Донбасі Луганським верстатобудівним заводом, Стахановським вагонобудівним заводом, Краснолучським машинобудівним заводом. У Придніпров'ї машинобудівна галузь – це ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», ВАТ «Запоріжтрансформатор», а також підприємства в Нікополі, Кривому Розі, Дніпропетровську та Дніпродзержинську [7].

Висновки

Підсумовуючи вище наведені факти та аналізуючи існуючі тенденції розвитку в машинобудуванні, слід виділити такі негативні чинники формування галузевої кон'юнктури: зниження інноваційної активності, незначні обсяги фінансування господарської діяльності, відсутність державної підтримки, повільний розвиток окремих видів машинобудування, тіньові механізми господарювання, погіршення показників ефективності функціонування та показників фінансового стану господарювання, погіршення матеріально-технічної бази господарської діяльності, скорочення кількості працівників, відсутність дієвої моральної та матеріальної мотивації, скорочення соціальної інфраструктури підприємств, критичне зростання зношеності основних засобів [6, с. 79].

Щодо перспектив розвитку підприємств машинобудування, то високий потенціал цього сектору економіки України визначається історично отриманими науково-технічними перевагами.

Передбачається, що в середньостроковій перспективі збільшення обсягів експорту продукції машинобудування

коливатиметься в межах 10–16 відсотків у середньому за рік. Досягнення докризового рівня (за вартістю експортованої продукції) очікується у до кінця 2014 року.

Експорт продукції машинобудівного комплексу поступово структурується зі зростанням спеціалізації на окремих товарних підгрупах (двигуни, насоси, турбіни, переробка давальницької сировини в галузі кабельної продукції, електроніки, побутової техніки, вантажні вагони, авіаційна техніка). Решта товарних підгруп утратять своє значення.

Основними ринками для української продукції машинобудування та приладобудування в середньостроковій перспективі залишаться ринки країн СНД (найбільшим з яких буде ринок Російської Федерації). Водночас поступово зростатиме частка експорту до країн Європи (переважно продукти переробки давальницької сировини), Африки та Азії (авіаційні двигуни, турбіни для перекачування нафти та газу, енергетичні турбіни, металургійне обладнання).

Оптимістичним щодо перспектив є розвиток літакобудування. Наявність замовлень на літаки та поновлення декількох проектів щодо кооперації з Російською Федерацією за умови достатнього фінансування нададуть змогу відновити серійне виробництво авіаційної техніки. Ураховуючи велику тривалість виробничого циклу в галузі, в 2013–2014 роках експорт готових літаків може бути відсутнім (одночасно будуть експортуватися компоненти та складові).

Найбільшу роль для галузі відіграватиме зовнішній попит, розширення якого можливе за рахунок диверсифікації ринків збуту готової продукції, що створить умови для закріплення позицій металургійних підприємств на зовнішніх ринках.

Це буде досягнуто за рахунок:

- збільшення випуску сучасної авіаційної продукції, зокрема виробництва літаків Ан–148;
- уведення в експлуатацію ТОВ «Металургійний завод «Дніпросталь», що дасть можливість виробляти 1,3 млн. т продукції на рік, яка відповідатиме світовим стандартам якості та забезпечить обсяги бюджетних надходжень на рівні 150 млн. грн. на рік;
- зростання обсягів виробництва продукції машинобудування, зокрема внаслідок розширення:
- споживання сільськогосподарської техніки на внутрішньому та зовнішньому ринках збуту;
- внутрішнього ринку, в тому числі за рахунок оновлення парку вантажних та пасажирських вагонів Укрзалізниці в кількості близько 8300 шт. на загальну суму 5976 млн. грн. [8].

Список використаних джерел

1. Макроекономічний огляд IV–2012 (березень 2013 року) / НБУ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=904994>
2. Аналітична записка за результатами оцінки аналізу динаміки показників за напрямками розвитку регіонів за 2012 рік / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zhitomir-region.gov.ua/doc/an-reg-2012-1>

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3. Промисловість за січень–грудень 2012 року по Запорізькій області / Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mev.gov.ua/test/index.php?id=49>
4. Основні показники економічного та соціального розвитку України / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mev.gov.ua>
5. Тарановский В. Конкурентноспособная Украина / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pda.minprom.com.ua/page3>
6. Гринчук І.П. Сучасні економічні проблеми фінансування машинобудівних підприємств України / М.В. Николайчук, І.П. Гринчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький. – 2010. – №6. Т. 3. – С. 75–79.
7. Краткий обзор промышленности Украины / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.metaprom.ru/pub561.html>
8. Проект Закона України «Про державну програму економічного розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013–2014 роки» від 15.09.2011 №9959 / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF72FOOA.html